

Андрій ЛОЗИНСЬКИЙ

**СУЧАСНА ІСТОРІОГРАФІЯ
ПРО СУТНІСТЬ І ЗМІСТ «УКРАЇНСЬКОГО ПИТАННЯ»
НАПЕРЕДОДНІ ПЕРШОЇ СВІТОВОЇ ВІЙНИ**

У статті аналізується науковий доробок сучасної вітчизняної та зарубіжної історіографії щодо питань висвітлення сутності і змісту «українського питання» напередодні Першої світової війни. Показано основні здобутки і тенденції в аналізі ролі та значення сучасної історіографії в дослідженні визначеної проблеми, з'ясовано ступінь висвітлення окремих її аспектів, виявлено інноваційні концепції.

Ключові слова: *Перша світова війна, українська та зарубіжна історіографія, українці у світовій війні, ставлення політичних еліт до воєнних подій.*

Постановка проблеми. Висвітлення подій пов'язаних з історією підготовки та ходом Першої світової війни (1914 – 1918) сьогодні залишається предметом активного вивчення істориками й представниками інших гуманітарних наук. За останні десятиліття нагромадився величезний масив різних праць, що потребує ґрунтовного аналізу, систематизації і творчого переосмислення з метою визначення головних здобутків, прогалин та перспектив подальшого дослідження. Початок нового періоду вивчення цих проблем поклали процеси руйнування тоталітарної системи, комуністичної монополії на правду в історії, демократизації суспільного життя та проголошення незалежності України. Особливого значення набула необхідність переосмислення підходів до вивчення вітчизняної історії. Основні завдання полягають у пошуках нових методологічних підходів до вивчення історії України, а також перегляд напрямів наукових досліджень у військовій історії,

особливо в контексті ролі та участі українців у глобальних військових конфліктах ХХ ст.

Аналіз останніх досліджень свідчить, що деякі аспекти вивчення проблеми сутності і змісту «українського питання» напередодні Першої світової війни вже аналізувалися сучасними вітчизняними та зарубіжними вченими: українцями – Іриною Лозинською [27], Орестом Мазуром [28], Віктором Матвієнком [29]; британцями – Майклом Говардом [9], Норманом Стоуном [41], Джоном Террейном [43]; росіянином – В'ячеславом Шаціллою [49] та ін. Водночас чимало аспектів означеної проблеми залишилися нерозв'язаними ще й сьогодні, хоча сучасна історіографія спроможна і повинна акумулювати історичну пам'ять українського народу – одного з важливих чинників національного державотворення. Важлива роль сучасної історіографії полягає у зміцненні фактологічної бази подальшого вивчення історичних подій, пов'язаних із підготовкою та перебігом Першої світової війни, з метою більш об'єктивного й різнобічного їх висвітлення у науковій літературі.

Метою статті є аналіз наукового доробку сучасної вітчизняної та зарубіжної історіографії щодо питань висвітлення сутності і змісту «українського питання» напередодні Першої світової війни.

Зміна методологічних та історіографічних орієнтирів спричинила перегляд напрямів наукових досліджень. Зокрема, значну увагу дослідники приділили аналізу «українського питання» в політиці іноземних держав. Слід зазначити, що це питання розглядалось у різних вимірах, під різним кутом зору, піднімаючи різнопланові проблеми, здебільшого, національно-політичного й територіально-адміністративного характеру. З цього приводу польський політик і дослідник української історії Леон Васілевскі (1870 – 1936) зауважував: «уже сам факт, що на українській етнографічній території влада належала двом державам, мав міжнародне значення і породжував можливість, якщо не потребу, використання української справи у цілях закордонної політики» [51, 43].

«Українське питання» в європейській політиці напередодні Першої світової війни стало однією з провідних тем вітчизняної історіографії. Серед монографічних публікацій останніх років варто відзначити спільну роботу Валерія Солдатенка і Володимира

Головченка [10]. На основі новітніх досягнень вітчизняної і зарубіжної історіографії, використовуючи різноманітні джерела, автори спробували комплексно проаналізувати значення «українського питання» як одного з найгостріших і водночас найзаплутаніших феноменів підготовки Першої світової війни. Дослідники доводять, що Україна стала одним із головних об'єктів реалізації далекосяжних планів ворогуючих блоків, ключовим центром визрівання масштабних суспільних потрясінь, у ході яких визвольний рух переріс в українську національну революцію, прискоривши процес відродження нації у різних сферах її життєдіяльності.

Певне значення для досліджуваної проблеми мають праці Ігоря Барана [2], Вадима Левандовського [25], Миколи Несука [32], Олександра Ресента [39] та ін., в яких розкриваються зміст і характер політики західних держав стосовно України напередодні Першої світової війни. Автори всебічно аналізують сутність політичних подій і дипломатичних інтриг навколо «українського питання» наголошуючи, що український чинник із наближенням війни набрав дедалі більшої ваги у тодішній європейській політиці. Крім цього, вони констатують, що обидва ворогуючі блоки відстоювали винятково власні інтереси і були байдужими до проблем та запитів українців, незважаючи на заяви про визволення малих народів, до яких відносили й українців. На прикладі розвитку подій автори наголошують, що це була повна демагогія, за якою приховувалося прагнення залучити на свій бік українців використавши їхні матеріальні й людські ресурси у боротьбі з противниками. Україна мала для обидвох супротивників не тільки геополітичне, але й економічне значення.

Щодо планів та мотивації дій російського царського уряду стосовно українських земель напередодні війни, погляди вітчизняних науковців Владислава Верстюка [6], Олега Гриніва [14], Віталія Передерка [35], Василя Ботушанського [5]; росіянок Ірини Міхутіної [31], Олександри Бахтуріної [3] та ін. майже однастайні. На їх думку, успішний розвиток українського руху в Галичині та Буковині, поширення громадсько-політичних зв'язків із Наддніпрянщиною дедалі виразніше перетворювалися на серйозну загрозу для імперських інтересів т. зв. «русскава міра». Тому знищення бази національного руху в Галичині було однією з основних причин вступу Росії у війну.

Питанням українського чинника в системі політичних інтересів Берліна і Відня присвячена монографія Олексія Кураєва [22]. Автор досліджує динаміку планів Німеччини та Австро-Угорщини щодо українського національного руху в період з 1914 до 1918 р. У праці прослідковується, якою є вага українського чинника, що поступово зростав в міжнародній політиці: від туманних обіцянок українським політикам врахувати інтереси українців у протистоянні з поляками у Східній Галичині, до готовності визнати суверенітет України, в разі його проголошення у Наддніпрянщині.

Деякі аспекти планів Німеччини щодо українських земель у контексті міжнародної геополітики напередодні та на початковому етапі Першої світової війни знайшли певне висвітлення у працях вітчизняних істориків Ігоря Ветрова [8], Сергія Трояна [46]; росіян Юлії Кудріної [20], Бориса Туполева [47] та ін. Їх автори тенденційно наголошують на прагненні Німеччини перетворити українські землі на свою колонію, а також повторюють зроблений ще за радянських часів доктором історичних наук Іваном Кулиничем (1924 – 2002) [21] висновок, що німецька експансія розпочалася задовго до війни через, передовсім економічні важелі впливу, зокрема, сільськогосподарський потенціал України. Однак різні новітні дослідження [16; 48] переконують, що Берлін ще до початку війни мав конкретний план щодо українських земель. Його суть полягала у створенні декількох буферних держав, тісно пов'язаних з Німеччиною відносинами в політичній, економічній, культурній та військовій сферах.

Чималу увагу українські історики звертають на питання австрійської політики у вирішенні долі українських земель [44; 45]. Але перебільшенням, на думку члена-кореспондента НАН України, доктора історичних наук, завідувача відділу історії України XIX – початку XX ст. Інституту історії України НАН України О. Рєнта [38, 34], видається твердження професора Віталія Сарбея (1928 – 1999), що вже напередодні війни «австро-угорські власті у «своїх» українцях вбачали ворогів через їхнє природне прагнення, возз'єднання з більшою частиною свого народу, яка перебувала під владою Російської імперії», а тому як Російська, так і Австро-Угорська імперії «воєнне становище збиралися використати і для того, щоб назавжди покінути з національно-визвольними змаганнями українців» [40, 296]. У новітніх дослідженнях українського

дипломата, кандидата історичних наук Сергія Попика [36], навпаки, переконливо показано намагання Відня активізувати український національний рух в австрофільському напрямі.

Свої інтереси щодо України намагалася втілити і Антанта, зокрема, Велика Британія. Ці аспекти знайшли певне відображення у працях Юрія Довгана [15], Олександра Кучика [23], Наталії Городньої [13] та ін.

Українська наука належним чином відреагувала й на таку важливу складову, як ставлення українських політичних партій до війни, від чого значною мірою залежав міжнародний аспект «українського питання». Тогочасна національна еліта змушена була вдаватися до пошуків найоптимальніших політичних орієнтацій задля реалізації державотворчих завдань, адже «українське питання» виникло й розвивалося в координатах складної системи об'єктивних і суб'єктивних чинників, породжених суперечностями міжнародних відносин на початку ХХ ст., і мало неабияке значення для вироблення подальшої стратегії військово-політичними колами у боротьбі за відновлення державності.

Формування позицій українських політичних партій у роки війни проаналізовано в монографії Вадима Зорика [17]. До цієї теми зверталися Тетяна Горбань [11], Ігор Михальський [30], Василь Расевич [37] та ін. В'ячеслав Яремчук [50] здійснив спробу комплексного аналізу політичної діяльності українських партій Наддніпрянської і Західної України на початку ХХ ст. Особлива увага автора акцентується на специфіці діяльності партій напередодні та в ході Першої світової війни.

Розвиток національної ідеї в програмах та діяльності українських політичних партій Галичини було досліджено в монографіях Ігоря Бегея [4], Петра Лепісевича і Михайла Цимбалюка [26]; працях Олексія Сухого [42], Сергія Адамовича [1], Анатолія Круглашова [19] та ін.

Серед досліджень, в яких відображено процес генези «українського питання» в роки війни та його пропаганду в низці європейських держав, можна виділити роботи Івана Патера [34], Дмитра Веденєєва [7], Бориса Корольова [18], Юрія Лаврова [24], Олега Омельченка [33] та ін., що присвячені діяльності «Союзу визволення України». Характерним для цих праць є комплексний підхід до національного питання у діяльності СБУ, глибоке теоретичне

осмислення і високий рівень наукових узагальнень фактичного матеріалу. Аргументовані висновки авторів цих праць, як правило, підкріплюються різноманітними джерелами, в т. ч. й новими архівними документами зі сховищ України та із-за кордону.

Слід зазначити, що більшість сучасних дослідників наголошують на факті роз'єднаності українського політикуму в цей буремний період. Ця тенденція негативно впливала на вироблення стратегії і тактики не тільки в ході воєнно-політичних пертурбацій, але й у подальших революційних змінах. На думку доктора історичних наук Юрія Горбаня, «безоглядна орієнтація на Захід, зокрема на Німеччину й Австро-Угорщину, була очевидною помилкою українського сепаратизму з трагічними наслідками для української державності» [12, 48 – 49].

Висновки і перспективи подальших досліджень. Відтак можна констатувати, що на основі проведеного аналізу літературних джерел, різні аспекти висвітлення сутності і змісту «українського питання» напередодні Першої світової війни викликали неабияку зацікавленість у вітчизняних та зарубіжних науковців. Дослідники почали розглядати важливі питання місця України в контексті зовнішньої політики провідних держав Європи, військового чинника напередодні подій 1914 – 1918 рр., ставлення українських політичних партій до війни та ін.

Перспективним напрямом подальшого вивчення проблеми може бути дослідження ключового значення «українського питання» у протистоянні Троїстого союзу і Антанти напередодні та в роки війни. Ця проблема, багата значним фактичним матеріалом, залишається одним із важливих й актуальних завдань розвитку вітчизняної та світової історичної науки.

Література

1. Адамович С. Консолідаційна діяльність Загальної Української Ради / С. Адамович // Газета «Історія України». – 2008. – № 14 (квітень). – С. 1 – 6; Адамович С. Наддніпрянська політична еміграція в суспільно-політичному житті західноукраїнських земель (1914 – 1918 рр.) / С. Адамович. – Івано-Франківськ : Місто НВ, 2003. – 148 с.
2. Баран І. Українські землі в контексті міжнародної геополітики напередодні Першої світової війни / І. Баран // Форум молодих науковців Львівщини. Зб. тез конф. : 22 травня 2011 р. / за заг. ред. О.М. Ло-

зинського, І.В. Карівця, І.М. Назаркевича : у 3 ч. – Ч. 1. – Львів : Тріада Плюс, 2011. – С. 11 – 15.

3. Бахтуріна А.Ю. Политика Российской империи в Восточной Галиции в годы Первой мировой войны / А.Ю. Бахтуріна. – М. : АИРО-XX, 2000. – 264 с.

4. Бегей І. Українська лівія Галичини: теорія та практика (кінець XIX – перша третина XX ст.): монографія / І. Бегей. – К. : УБС НБУ, 2015. – 374 с.

5. Буковина в контексті європейських міжнародних відносин (з давніх часів до середини XX ст.): монографія / В.М. Ботушанський, С.М. Гакман, Ю.І. Макар та ін. ; за заг. ред. В. Ботушанського. – Чернівці : Рута, 2005. – 744 с.

6. Верстюк В.Ф. Україна і Росія в історичній ретроспективі : монографія. – Т. 1 : Українські проекти в Російській імперії / В.Ф. Верстюк, В.М. Горобець, О.П. Толочко. – К. : Наукова думка, 2004. – 504 с.

7. Веденєв Д. Культурно-пропагандистська діяльність українських націонал-політичних організацій за кордоном у період Першої світової війни (1914 – 1918 рр.) / Д. Веденєв // Вісник Нац. акад. керівних кадрів культури і мистецтв. – К. : Нац. акад. керівних кадрів культури і мистецтв, 2015. – Вип. 1. Історія. – С. 164 – 168.

8. Ветров І.Г. Україна в експансіоністських планах Німеччини під час Першої світової війни / І.Г. Ветров // Перша світова війна і слов'янські народи : матеріали Міжнар. наук. конф., 14 – 15 травня 1998 р. – К. : НПУ ім. М.П. Драгоманова, 1998. – С. 41 – 48.

9. Говард М. Війна в європейській історії / Майкл Говард ; пер. з англ. А.В. Яковини. – К. : Мегатайп, 2000. – 166 с.

10. Головченко В.І. Українське питання в роки Першої світової війни : монографія / В.І. Головченко, В.Ф. Солдатенко. – К. : Парламентське вид-во, 2009. – 448 с.

11. Горбань Т. Геополітичні орієнтації українського національно-визвольного руху в умовах Першої світової війни / Т. Горбань // Вісник Київського нац. ун-ту імені Тараса Шевченка: Історія. – 2011. – Вип. 107. – С. 12 – 15.

12. Горбань Ю.А. Український політичний вибір в контексті Першої світової війни / Ю.А. Горбань, В.П. Шпаченко // Перша світова війна і слов'янські народи : матеріали Міжнар. наук. конф., 14 – 15 травня 1998 р. – К. : НПУ ім. М.П. Драгоманова, 1998. – С. 48 – 51.

13. Городня Н.Д. Політика країн Антанти і США щодо державності України в 1917 – 1919 рр. [Текст] : автореф. дис. ... канд. іст. наук : 07.00.02 / Наталія Данилівна Городня ; Київський нац. ун-т імені Тараса Шевченка. – К., 1995. – 20 с.

14. Гринів О. Україна і Росія: партнерство чи протистояння? (Етнополітичний аналіз) / О. Гринів. – Львів : Ін-т народознавства НАН України, 1996. – 384 с.

15. Довган Ю. Політика Великобританії в загальноукраїнському і галицькому питаннях напередодні і під час Першої світової війни / Ю. Довган // Галичина (Івано-Франківськ). – 2002. – № 8. – С. 187 – 196.

16. Дунаева Ю. Исследование Ф. Фишера о Первой мировой войне и европейская историография / Юлия Дунаева // ПЕРСПЕКТИВЫ. Фонд исторической перспективы. 04.12.2014 [Электронный ресурс]. – Режим доступа : <http://www.perspektivy.info/print.php?ID=315699>.

17. Зорик В.А. Політичні партії України та Росії в роки Першої світової війни (1914 – лютий 1917 рр.) : монографія / В.А. Зорик. – Х. : ХДУХТ, 2011. – 216 с.

18. Корольов Б.І. «Союз визволення України» (1914 – 1918 рр.) : до історії створення та діяльності / Б.І. Корольов, І.С. Михальський. – Луганськ : Вид-во Луганського ін-ту післядипломної освіти, 1996. – 44 с.

19. Круглашов А. Проблеми післявоєнного устрою в громадській думці українців Галичини і Буковини (1914 – 1918) / А. Круглашов // Питання історії Великої війни 1914 – 1918 : зб. наук. ст. / Чернівецький держ. ун-т ім. Ю. Федьковича, каф. історії нового та новітнього часу ; наук. ред. Ю. Макар. – Чернівці : [Б. в.], 1995. – С. 19 – 24.

20. Кудрина Ю.В. Обращаясь к истокам Первой мировой войны. Пути к безопасности / Ю.В. Кудрина. – М. : Ин-т всеобщей истории РАН, 1994. – 405 с.

21. Кулинич І.М. Україна в загарбницьких планах німецького імперіалізму (1900 – 1914 рр.) / І.М. Кулинич. – К. : Вид-во АН УРСР «Наукова думка», 1963. – 216 с.

22. Кураєв О.О. Політика Німеччини й Австро-Угорщини в Першій світовій війні: український напрямок / О.О. Кураєв ; Ін-т української археографії та джерелознавства ім. М.С. Грушевського НАН України. – К., 2009. – 456 с.

23. Кучик О. Українське питання в політиці Великобританії (1914 – 1918 рр.) / О. Кучик // Вісник Львівського ун-ту. Серія: Міжнародні відносини. – 1999. – Вип. 1. – С. 53 – 61.

24. Лавров Ю.П. Початок діяльності Союзу Визволення України / Ю.П. Лавров // УІЖ. – 1998. – № 4. – С. 17 – 32 ; № 5. – С. 3 – 16; Лавров Ю.П. Про ідейні і організаційні засади Союзу визволення України / Ю.П. Лавров // УІЖ. – 1996. – № 6. – С. 79 – 90.

25. Левандовський В. Україна в геополітичних концепціях першої третини ХХ століття / В. Левандовський // Політична думка. – 1994. – № 2. – С. 67 – 75 ; № 3. – С. 59 – 69.

26. Лепісевич П.М. Єдність – втрачені надії: Загальна Українська Рада: проблема консолідації національно-демократичних сил (1914 – 1916) : монографія / П.М. Лепісевич, М.М. Цимбалюк. – К. : Атіка-Н, 2012. – 192 с.

27. Лозинська І.Г. «Українське питання» напередодні та на початку Першої світової війни / І.Г. Лозинська, О.М. Сухий // Наукові записки Тернопільського нац. пед. ун-ту імені В. Гнатюка. Серія: Історія / за заг. ред. проф. І.С. Зуляка. – Тернопіль : Вид-во ТНПУ ім. В. Гнатюка, 2010. – Вип. 1. – С. 41 – 47.

28. Мазур О.Я. Українське питання в політиці провідних держав напередодні великої війни (1914 – 1918 рр.) / О.Я. Мазур, І.В. Баран // Вісник Нац. ун-ту «Львівська політехніка». Держава та армія. – Львів, 2014. – № 784. – С. 70 – 75.

29. Матвієнко В.М. Українське питання в системі міжнародних відносин Центрально-Східної Європи на початку ХХ ст. / В.М. Матвієнко // Науковий вісник Дипломатичної акад. України. – К., 2003. – Вип. 9 : Зовнішня політика і дипломатія: історичні традиції, сучасні реалії, перспективи. – С. 351 – 362.

30. Михальський І. Національно-політичний рух молоді України в роки Першої світової війни (1914 – лютий 1917 рр.) / І. Михальський. – Луганськ : [Б. в.], 1995. – 27 с.; Михальський І.С. Джерела з історії українських політичних партій кінця ХІХ – початку ХХ ст. / І.С. Михальський. – Луганськ : Альма-матер, 2003. – 344 с.

31. Михутина І.В. Украинский вопрос в России (конец ХІХ – начало ХХ века) / І.В. Михутина. – М. : Ин-т славяноведения РАН, 2005. – 289 с.

32. Несук М. Україна у зарубіжних доктринах та стратегіях ХХ ст. / М. Несук, В. Репринцев, С. Камінський // Політична думка. – 1995. – № 2/3. – С. 50 – 71.

33. Омельченко О.В. Діяльність Союзу визволення України і Головної Української Ради в боротьбі за автономію України в роки Першої світової війни / О.В. Омельченко // Українська державність: історія і сучасність : матеріали наук. конф. (Київ, 21 – 22 січня 1993 р.). – К. : Ін-т системних досліджень освіти України, 1993. – С. 161 – 164.

34. Патер І. Союз визволення України: проблеми державності і соборності / І. Патер. – Львів : Ін-т українознавства ім. І. Крип'якевича НАН України, 2000. – 344 с.

35. Передерко В. Східна Галичина в політиці Російської імперії (1900 – 1914) / В. Передерко. – Івано-Франківськ : Місто НВ, 2009. – 300 с.

36. Попик С.Д. Українці в Австрії, 1914 – 1918. Австрійська політика в українському питанні періоду Великої війни / С.Д. Попик. – Чернівці : Золоті литаври, 1999. – 236 с.

37. Расевич В. Діяльність українських політичних організацій у Відні під час Першої світової війни / В. Расевич // Вісник Львівського ун-ту. Серія історична. – 1999. – Вип. 34. – С. 317 – 330.

38. Реєнт О. Україна в період Першої світової війни: історіографічний аналіз / О. Реєнт // УІЖ. – 2004. – № 4. – С. 3 – 37.

39. Реєнт О.П. Дипломатичні аспекти «східного питання» й Україна / О.П. Реєнт // Нариси з історії дипломатії України. – К. : Вид. дім «Альтернативи», 2001. – С. 264 – 313.

40. Сарбей В.Г. Національне відродження України / В.Г. Сарбей. – К. : Вид. дім «Альтернативи», 1999. – 336 с.

41. Стоун Н. Первая мировая война : краткая история / Норман Стоун ; пер. с англ. – М. : АСТ Москва, 2010. – 219 с.

42. Сухий О. Національна ідея в програмах та діяльності українських політичних партій Галичини (кінець XIX – початок XX ст.) / О. Сухий. – Львів : Каменяр, 1998. – 132 с.

43. Террейн Дж. Великая война. Первая мировая – предпосылки и развитие / Джон Террейн ; пер. с англ. Е.Б. Поспеловой. – М. : Центрполиграф, 2004. – 252 с.

44. Трофимович В. Українсько-польська проблематика в політиці Австро-Угорщини на початку Першої світової війни / В. Трофимович, Р. Романюк // Перша світова війна і слов'янські народи : матеріали Міжнар. наук. конф., 14 – 15 травня 1998 р. – К. : НПУ ім. М.П. Драгоманова, 1998. – С. 24 – 31.

45. Троян С. Австрійські ідеї «Міттельєвропи» напередодні та під час Першої світової війни: культурно-історичний вимір / С. Троян // Перша світова війна і слов'янські народи : матеріали Міжнар. наук. конф., 14 – 15 травня 1998 р. – К. : НПУ ім. М.П. Драгоманова, 1998. – С. 12 – 17.

46. Троян С. Нове бачення Європи: німецькі плани територіального переустрою початку XX ст. / С. Троян // Перша світова війна: історичні долі народів Центральної та Східної Європи : матеріали Міжнар. наук. конф. присвяченої 80-річчю Буковинського народного віча (Чернівці, 22 – 24 вересня 1998 р.). – Чернівці : Рута, 2000. – С. 89 – 103.

47. Туполев Б.М. «Серединная Европа» в экспансионистских планах германского империализма накануне и во время Первой мировой войны / Б.М. Туполев // Первая мировая война: пролог XX века / отв. ред. В.Л. Мальков. – М. : Наука, 1998. – С. 106 – 121.

48. Федюшин О. Украинская революция. 1917 – 1918 / О. Федюшин ; пер. с англ. Л.А. Игоревского. – М. : ЗАО Центрполиграф, 2007. – 334 с.

49. Шаццлло В.К. Первая мировая война. 1914 – 1918. Факты. Документы / В.К. Шаццлло. – М. : ОЛМА-ПРЕСС, 2003. – 480 с.

50. Яремчук В.Д. Українська багатопартійність Наддніпрянської і Західної України: компаративний аналіз (1899 – 1918 рр.) / В.Д. Яремчук. – К. : ІПіЕНД ім. І.Ф. Кураса НАН України, 2012. – 504 с.

51. Wasilewski L. Kwestia ukraińska jako zagadnienie międzynarodowe / Leon Wasilewski. – Warszawa : [s. n.], 1934. – 146 s.

References

1. Adamovych S. Konsolidatsiina diialnist Zahalnoi Ukrainkoï Rady / S. Adamovych // Hazeta «Istoriia Ukrainy». – 2008. – № 14 (kviten). – S. 1 – 6; Adamovych S. Naddnïprianska politychna emihratsiia v suspilno-politychnomu zhytti zakhidnoukraiïnskykh zemel (1914 – 1918 rr.) / S. Adamovych. – Ivano-Frankivsk : Misto NV, 2003. – 148 s.

2. Baran I. Ukrainski zemli v konteksti mizhnarodnoi heopolityky naperedodni Pershoï svitovoi viiny / I. Baran // Forum molodykh naukovtsiv Lvivshchyny. Zb. tez konf. : 22 travnia 2011 r. / za zah. red. O.M. Lozynskoho, I.V. Karivtsia, I.M. Nazarkevycha : u 3 ch. – Ch. 1. – Lviv : Triada Plus, 2011. – S. 11 – 15.

3. Bakhturina A.Yu. Politika Rossiyskoy imperii v Vostochnoy Galitsii v gody Pervoy mirovoy voyny / A.Yu. Bakhturina. – M. : AIRO-XX, 2000. – 264 s.

4. Behei I. Ukrainska lïvytsia Halychyny: teoriia ta praktyka (kinets XIX – persha tretyna XX st.) : monohrafiia / I. Behei. – K. : UBS NBU, 2015. – 374 s.

5. Bukovyna v konteksti yevropeïskykh mizhnarodnykh vidnosyn (z davnykh chasiv do seredyny XX st.) : monohrafiia / V.M. Botushanskyi, S.M. Hakman, Yu.I. Makar ta in. ; za zah. red. V. Botushanskoho. – Chernivtsi : Ruta, 2005. – 744 s.

6. Verstiuk V.F. Ukraina i Rosiia v istorychnii retrospektyvi : monohrafiia. – T. 1 : Ukrainski proekty v Rosiiskii imperii / V.F. Verstiuk, V.M. Horobets, O.P. Tolochko. – K. : Naukova dumka, 2004. – 504 s.

7. Viedienieiev D. Kulturno-propahandystska diialnist ukraiïnskykh natsional-politychnykh orhanizatsii za kordonom u period Pershoï svitovoi viiny (1914 – 1918 rr.) / D. Viedienieiev // Visnyk Nats. akad. kerivnykh kadriv kultury i mystetstv. – K. : Nats. akad. kerivnykh kadriv kultury i mystetstv, 2015. – Vyp. 1. Istoriia. – S. 164 – 168.

8. Vietrov I.H. Ukraina v ekspansionistskykh planakh Nimechchyny pid chas Pershoï svitovoi viiny / I.H. Vietrov // Persha svitova viina i slovianski narody : materialy Mizhnar. nauk. konf., 14 – 15 travnia 1998 r. – K. : NPU im. M.P. Drahomanova, 1998. – S. 41 – 48.

9. Hovard M. Viina v yevropeiskii istorii / Maikl Hovard ; per. z anhl. A.V. Yakovyny. – K. : Mehataip, 2000. – 166 s.

10. Holovchenko V.I. Ukrainske pytannia v roky Pershoi svitovoi viiny : monohrafiia / V.I. Holovchenko, V.F. Soldatenko. – K. : Parlamentske vyd-vo, 2009. – 448 s.

11. Horban T. Neopolitychni oriientsatsii ukrainskoho natsionalno-vyzvolnoho rukhu v umovakh Pershoi svitovoi viiny / T. Horban // Visnyk Kyivskoho nats. un-tu imeni Tarasa Shevchenka: Istoriia. – 2011. – Vyp. 107. – S. 12 – 15.

12. Horban Yu.A. Ukrainskyi politychnyi vybir v konteksti Pershoi svitovoi viiny / Yu.A. Horban, V.P. Shpachenko // Persha svitova viina i slovianski narody : materialy Mizhnar. nauk. konf., 14 – 15 travnia 1998 r. – K. : NPU im. M.P. Drahomanova, 1998. – S. 48 – 51.

13. Horodnia N.D. Polityka krain Antanty i SShA shchodo derzhavnosti Ukrainy v 1917 – 1919 rr. [Tekst] : avtoref. dys. ... kand. ist. nauk : 07.00.02 / Nataliia Danylivna Horodnia ; Kyivskiy nats. un-t imeni Tarasa Shevchenka. – K., 1995. – 20 s.

14. Hryniv O. Ukraina i Rosiia: partnerstvo chy protystoiannia? (Etnopolitychnyi analiz) / O. Hryniv. – Lviv : In-t narodoznavstva NAN Ukrainy, 1996. – 384 s.

15. Dovhan Yu. Polityka Velykobrytanii v zahalnoukrainskomu i halytskomu pytanniakh naperedodni i pid chas Pershoi svitovoi viiny / Yu. Dovhan // Halychyna (Ivano-Frankivsk). – 2002. – № 8. – S. 187 – 196.

16. Dunaeva Yu. Issledovanie F. Fishera o Pervoy mirovoy voyne i evropeyskaya istoriografiya / Yuliya Dunaeva // PYeRSPYEKTIVY. Fond istoricheskoy perspektivy. 04.12.2014 [Elektronnyy resurs]. – Rezhim dostupa : <http://www.perspektivy.info/print.php?ID=315699>.

17. Zoryk V.A. Politychni partii Ukrainy ta Rosii v roky Pershoi svitovoi viiny (1914 – liutyi 1917 rr.) : monohrafiia / V.A. Zoryk ; Kharkivskiy derzh. un-t kharchuvannia ta torhivli. – Kharkiv : [B. v.], 2011. – 216 s.

18. Korolov B.I. «Soiuz vyzvolennia Ukrainy» (1914 – 1918 rr.) : do istorii stvorennia ta diialnosti / B.I. Korolov, I.S. Mykhalskyi. – Luhansk : Vyd-vo Luhanskoho in-tu pisliadyplomnoi osvity, 1996. – 44 s.

19. Kruhlashov A. Problemy pisliavoiennoho ustroiu v hromadskii dumtsi ukrainsiv Halychyny i Bukovyny (1914 – 1918) / A. Kruhlashov // Pytannia istorii Velykoi viiny 1914 – 1918 : zb. nauk. st. / Chernivetskyi derzh. un-t im. Yu. Fedkovycha, kaf. istorii novoho ta novitnoho chasu ; nauk. red. Yu. Makar. – Chernivtsi : [B. v.], 1995. – S. 19 – 24.

20. Kudrina Yu.V. Obrashchayas k istokam Pervoy mirovoy voyny. Puti k bezopasnosti / Yu.V. Kudrina. – M. : In-t vseobshchey istorii RAN, 1994. – 405 s.

21. Kulynych I.M. Ukraina v zaharbnyskykh planakh nimetskoho imperializmu (1900 – 1914 rr.) / I.M. Kulynych. – K. : Vyd-vo AN URSSR «Naukova dumka», 1963. – 216 s.

22. Kuraiev O.O. Polityka Nimechchyny y Avstro-Uhorshchyny v Pershii svitovii viini: ukrainskyi napriamok / O.O. Kuraiev ; In-t ukrainskoi arkhеоhrafii ta dzhereloznavstva im. M.S. Hrushevskoho NAN Ukrainy. – K., 2009. – 456 s.

23. Kuchyk O. Ukrainske pytannia v politytsi Velykobrytanii (1914 – 1918 rr.) / O. Kuchyk // Visnyk Lvivskoho un-tu. Serii: Mizhnarodni vidnosyny. – 1999. – Vyp. 1. – S. 53 – 61.

24. Lavrov Yu.P. Pochatok diialnosti Soiuzu Vyzvolennia Ukrainy / Yu.P. Lavrov // UIZh. – 1998. – № 4. – S. 17 – 32 ; № 5. – S. 3 – 16; Lavrov Yu.P. Pro ideini i orhanizatsiini zasady Soiuzu vyzvolennia Ukrainy / Yu.P. Lavrov // UIZh. – 1996. – № 6. – S. 79 – 90.

25. Levandovskiy V. Ukraina v heopolitychnykh kontseptsiiakh pershoi tretyny XX stolittia / V. Levandovskiy // Politychna dumka. – 1994. – № 2. – S. 67 – 75 ; № 3. – S. 59 – 69.

26. Lepisevych P.M. Yednist – vtracheni nadii: Zahalna Ukrainska Rada: problema konsolidatsii natsionalno-demokratychnykh syl (1914 – 1916) : monohrafiia / P.M. Lepisevych, M.M. Tsymbaliuk. – K. : Atika-N, 2012. – 192 s.

27. Lozynska I.H. «Ukrainske pytannia» naperedodni ta na pochatku Pershoi svitovoi viiny / I.H. Lozynska, O.M. Sukhyi // Naukovi zapysky Ternopilskoho nats. ped. un-tu imeni V. Hnatiuka. Serii: Istorii / za zah. red. prof. I.S. Zuliaka. – Ternopil : Vyd-vo TNPU im. V. Hnatiuka, 2010. – Vyp. 1. – S. 41 – 47.

28. Mazur O.Ya. Ukrainske pytannia v politytsi providnykh derzhav naperedodni velykoi viiny (1914 – 1918 rr.) / O.Ya. Mazur, I.V. Baran // Visnyk Nats. un-tu «Lvivska politehnika». Derzhava ta armii. – Lviv, 2014. – № 784. – S. 70 – 75.

29. Matviienko V.M. Ukrainske pytannia v systemi mizhnarodnykh vidnosyn Tsentralno-Skhidnoi Yevropy na pochatku XX st. / V.M. Matviienko // Naukovi visnyk Dyplomatychnoi akad. Ukrainy. – K., 2003. – Vyp. 9 : Zovnishnia polityka i dyplomatii: istorychni tradytsii, suchasni realii, perspektyvy. – S. 351 – 362.

30. Mykhalskyi I. Natsionalno-politychnyi rukh molodi Ukrainy v roky Pershoi svitovoi viiny (1914 – liutyi 1917 rr.) / I. Mykhalskyi. – Luhansk : [B. v.], 1995. – 27 s.; Mykhalskyi I.S. Dzherela z istorii ukrainskykh politychnykh partii kintsia XIX – pochatku XX st. / I.S. Mykhalskyi. – Luhansk : Alma-mater, 2003. – 344 s.

31. Mikhutina I.V. Ukrainskiy vopros v Rossii (konets XIX – nachalo XX veka) / I.V. Mikhutina. – M. : In-t slavyanovedeniya RAN, 2005. – 289 s.

32. Nesuk M. Ukraina u zarubizhnykh doktrynakh ta stratehiiaikh XX st. / M. Nesuk, V. Repryntsev, S. Kaminskyi // Politychna dumka. – 1995. – № 2/3. – S. 50 – 71.

33. Omelchenko O.V. Diialnist Soiuzu vyzvolennia Ukrainy i Holovnoi Ukrainskoi Rady v borotbi za avtonomiiu Ukrainy v roky Pershoi svitovoi viiny / O.V. Omelchenko // Ukrainska derzhavnist: istoriia i suchasnist : materialy nauk. konf., Kyiv, 21 – 22 sichnia 1993 r. – K. : In-t systemnykh doslidzhen osvity Ukrainy, 1993. – S. 161 – 164.

34. Pater I. Soiuz vyzvolennia Ukrainy: problemy derzhavnosti i sobornosti / I. Pater. – Lviv : In-t ukrainoznavstva im. I. Krypiakevycha NAN Ukrainy, 2000. – 344 s.

35. Perederko V. Skhidna Halychyna v politytsi Rosiiskoi imperii (1900 – 1914) / V. Perederko. – Ivano-Frankivsk : Misto NV, 2009. – 300 s.

36. Popyk S.D. Ukraintsi v Avstrii, 1914 – 1918. Avstriiska polityka v ukrainskomu pytanni periodu Velykoi viiny / S.D. Popyk. – Chernivtsi : Zoloti lytavry, 1999. – 236 s.

37. Rasevych V. Diialnist ukrainskykh politychnykh orhanizatsii u Vidni pid chas Pershoi svitovoi viiny / V. Rasevych // Visnyk Lvivskoho un-tu. Serii istorychna. – 1999. – Vyp. 34. – S. 317 – 330.

38. Reient O. Ukraina v period Pershoi svitovoi viiny : istoriohrafichnyi analiz / O. Reient // UIZh. – 2004. – № 4. – S. 3 – 37.

39. Reient O.P. Dyplomatychni aspekty «skhidnoho pytannia» y Ukraina / O.P. Reient // Narysy z istorii dyplomatii Ukrainy. – K. : Vyd. dim «Alternatyvy», 2001. – S. 264 – 313.

40. Sarbei V.H. Natsionalne vidrozhennia Ukrainy / V.H. Sarbei. – K. : Vyd. dim «Alternatyvy», 1999. – 336 s.

41. Stoun N. Pervaya mirovaya voyna : kratkaya istoriya / Norman Stoun ; per. s angl. – M. : ACT Moskva, 2010. – 219 s.

42. Sukhyi O. Natsionalna ideia v prohramakh ta diialnosti ukrainskykh politychnykh partii Halychyny (kinets XIX – pochatok XX st.) / O. Sukhyi. – Lviv : Kameniar, 1998. – 132 s.

43. Terreyn Dzh. Velikaya voyna. Pervaya mirovaya – predposylki i razvitie / Dzhon Terreyn ; per. s angl. Ye.B. Pospelovoy. – M. : Tsentrpoligraf, 2004. – 252 s.

44. Trofymovych V. Ukrainsko-polska problematyka v politytsi Avstro-Uhorshchyny na pochatku Pershoi svitovoi viiny / V. Trofymovych, R. Romaniuk // Persha svitova viina i slovianski narody : materialy Mizhnar. nauk. konf., 14 – 15 travnia 1998 r. – K. : NPU im. M.P. Drahomanova, 1998. – S. 24 – 31.

45. Troian S. Avstrijski ideji «Mittelievropy» naperedodni ta pid chas Pershoi svitovoi viiny: kulturno-istorychnyi vymir / S. Troian // Persha svitova viina i slovianski narody : materialy Mizhnar. nauk. konf., 14 – 15 travnia 1998 r. – K. : NPU im. M.P. Drahomanova, 1998. – S. 12 – 17.

46. Troian S. Nove bachennia Yevropy: nimetski plany terytorialnoho pereustroiu pochatku XX st. / S. Troian // Persha svitova viina: istorychni doli narodiv Tsentralnoi ta Skhidnoi Yevropy : materialy Mizhnar. nauk. konf. prysviachenoj 80-richchju Bukovynskoho narodnoho vicha (Chernivtsi, 22 – 24 veresnia 1998 r.). – Chernivtsi : Ruta, 2000. – S. 89 – 103.

47. Tupolev B.M. «Seredinnaya Yevropa» v ekspansionistskikh planakh germanskogo imperializma nakanune i vo vremena Pervoy mirovoy voyny / B.M. Tupolev // Pervaya mirovaya voyna: prolog XX veka / otv. red. V.L. Mal'kov. – M. : Nauka, 1998. – S. 106 – 121.

48. Fedushin O. Ukrainskaya revolyutsiya. 1917 – 1918 / O. Fedushin ; per. s angl. L.A. Igorevskogo. – M. : ZAO Tsentropoligraf, 2007. – 334 s.

49. Shatsillo V.K. Pervaya mirovaya voyna. 1914 – 1918. Fakty. Dokumenty / V.K. Shatsillo. – M. : OLMA-PRESS, 2003. – 480 s.

50. Yaremchuk V.D. Ukrainska bahatopartiinist Naddniprianskoi i Zakhidnoi Ukrainy: komparatyvnyi analiz (1899 – 1918 rr.) / V.D. Yaremchuk. – K. : IPIEND im. I.F. Kurasa NAN Ukrainy, 2012. – 504 s.

51. Wasilewski L. Kwestia ukraińska jako zagadnienie międzynarodowe / Leon Wasilewski. – Warszawa : [s. n.], 1934. – 146 s.

Лозинский Андрей. Современная историография о сущности и содержании «украинского вопроса» накануне Первой мировой войны. В статье анализируется научный потенциал современной украинской и зарубежной историографии по вопросам освещения сущности и содержания «украинского вопроса» накануне Первой мировой войны. Показаны основные достижения и тенденции в анализе роли и значения современной историографии в исследовании определённой проблемы, выяснена степень освещения отдельных её аспектов, обнаружены инновационные концепции.

Ключевые слова: Первая мировая война, украинская и зарубежная историография, украинцы в мировой войне, отношение политических элит к военным событиям.

Lozynskiy Andriy. Modern historiography on the nature and content of the «Ukrainian Problem» on the eve of the World War I. The article analyzes the scientific legacy of modern Ukrainian and

foreign historiography concerning the nature and content of the «Ukrainian Problem» on the eve of the World War I. The basic achievements and trends in the analysis of the role of modern historiography in the study of the problem are shown. The degree of coverage of particular aspects of the problem and innovative concepts are also identified.

Key words: World War I, Ukrainian and foreign historiography, Ukrainians in the World War I, attitude of the political elite to military events.